

ÉLETKÖZELBEN

Rövid tartamú szabadságvesztés Svájcban

Svájcban a jelenleg is hatályos 1937. évi (1942-ben életbe lépett) szövetségi Btk. a *főbüntetések* között ismeri a *szabadságvesztés-büntetést* és a *pénzbüntetést*. A szabadságvesztés-büntetés a svájci büntetőjog központi szankcióneme, amely életfogytig tartó vagy meghatározott tartamú lehet. Az *életfogytig tartó szabadságvesztés* a svájci Btk.-ban fegyházbüntetésként van kialakítva. Jelentősége mind a törvényi fenyegetés, mind az alkalmazás szintjén csökkent. Csupán egy esetben, a *gyilkosságnál* fenyegeti kötelezően a törvény, míg másik két esetben az elkövető „életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítéhető”. A gyakorlatban azonban nagyon ritkán alkalmazzák: 1985-ben mindössze egy, 1986-ban három, 1987-ben kettő, 1989-ben kettő, 1990-ben pedig egy ilyen ítélet született. Feltételes elbocsátás 15 év letöltése után lehetséges.

A svájci szövetségi Btk. a *szabadságvesztés három formáját* ismeri. A *fegyház-büntetés* a legsúlyosabb szabadságvesztési forma (Btk. 35. cikk.). Tartama egy évtől húsz évig terjedhet. Különleges esetekben életfogytiglani büntetés is elrendelhető, ha a törvény ezt kifejezetten előírja. A *börtönbüntetésnél* a Btk. által megadott időköz 3 naptól 3 évig terjed (36. cikk). Különleges esetekben, külön törvényi szabályozás folytán, magasabb felső határ is (nem több mint 5 év) megengedhető. A szabadságvesztés legenyhébb formája a *fogházbüntetés*, amely egy naptól három hónapig tarthat (Btk. 39. cikk).

A fiatalkorúakkal szemben egy naptól egy évig terjedő tartamban *elzárásbüntetés* alkalmazható.

A három szabadságvesztési változatra vonatkozó elítélési adatokról a következő táblázat ad információkat:

Év és százalék	1989	%	1990	%
Fegyházbüntetés	613	1,5	669	1,6
Börtönbüntetés	33 858	80,8	34 811	81,8
Fogházbüntetés	7 455	17,8	7 087	16,6
ÖSSZESEN:	41 926	100,0	42 567	100,0

KITEKINTÉS

Az egységes szabadságvesztés-büntetés bevezetése tehát a mai napig nem valósult meg, bár az erre irányuló törekvés a Btk. legutóbbi Schultz-féle előtervezetének elkészítésénél is kifejezésre jutott.

A határozott tartamú szabadságvesztésen belül rövid tartamú szabadságvesztésnek minősül a fogházbüntetés, valamint a három hónapig terjedő börtönbüntetés, míg hosszú tartamú büntetés a három hónapon felüli börtönbüntetés és minden fegyház-büntetés.

Nemzetközi téren (főleg a nyugati szakirodalomban) széles körben elterjedt és uralkodó nézet az, amely a *három hónapig terjedő szabadságvesztést tekinti rövid tartamúnak*. Ez a felfogás egyébként — kissé szubjektív megítélés alapján — a szabadságelvonás rövidségének kriminálpolitikai-teleológiai értelmezésére támaszkodik. E szerint a rövid tartamú szabadságvesztés a kezelési-nevelési végrehajtás céljának elérésére túl rövid tartamú, ugyanis legalább hat hónapi időtartam nyújt csak biztató kilátást az elítélt (re)szocializációs befolyásolására zárt környezetben. Ezzel szemben a svájci büntetőjog (Btk. 37. cikk) értelmében a három hónapnál hosszabb tartamú szabadságvesztés tartozik a nevelési-kezelési végrehajtás körébe. Ebből következően a svájci jog rövid tartamú szabadságvesztésen a három hónapig terjedő fogház- és börtönbüntetés végrehajtását érti.

Svájcban a szabadságvesztés-büntetés, (azon belül is) a rövid tartamban kiszabott büntetésváltozat dominál. Ezt támasztják alá az alábbi adatok:

Év	Ítélet	Százalékos megoszlás
1987	Feltételes	45,0
	Végrehajtandó	21,0
	Szabadságv. össz.	66,0
	Pénzbüntetés	33,0
	Intézkedések	1,0
1989	Feltételes	44,3
	Végrehajtandó	18,2
	Szabadságv. össz.	62,5
	Pénzbüntetés	36,6
	Intézkedések	1,2
1990	Feltételes	46,7
	Végrehajtandó	18,0
	Szabadságv. össz.	64,7
	Pénzbüntetés	34,1
	Intézkedések	1,2

A rövid tartamú szabadságvesztések gyakoriságát jelzi, hogy a kiszabott szabadságelvonások kb. 90%-a hat hónap alatti. 1987-ben az ítéletek 87,2%-ában a szabadságvesztés-büntetés tartama három hónapnál rövidebb volt, és csupán 4%-nál tartott a szabadságvesztés egy évnél tovább. 1989-ben az esetek 83,5%-ában a szabadságvesztés tartama nem érte el a három hónapot, 2%-nál viszont egy évnél tovább tartott. 1990-ben a szabadságvesztés tartama 84,3%-nál volt rövidebb három hónapnál, az esetek 4,1%-ánál pedig egy évnél hosszabb tartamú.

A svájci Btk. 37. cikk 2. bekezdése szerint a *fegyház- és börtönbüntetések ugyanabban a végrehajtási intézetben hajthatók végre*. Ezeket az intézeteket a törvényben megjelölt más intézetektől külön kell választani. Ugyane cikk 1. bekezdése viszont azt írja elő, hogy a három hónapot meg nem haladó börtönbüntetés esetében a fogházra vonatkozó rendelkezések alkalmazandók. A rövid tartamú szabadságvesztés körébe e szerint is a fogházbüntetések és a három hónapig terjedő börtönbüntetések tartoznak. Ezeket a Btk. 39. cikk 2. bekezdése értelmében „külön intézetben”, illetve intézetrészlegben hajtják végre, amely más szabadságvesztés vagy intézkedés végrehajtását nem szolgálhatja, de a vizsgálati fogság foganatosítását sem.

A hosszabb tartamú büntetéssel ellentétben a rövid szabadságvesztések végrehajtására nincs külön előírt intézmény az első büntényesek és a visszaesők számára, jóllehet sok elítélt töltötte már büntetését korábban egyszer vagy többször odabent. Gyakorlatilag a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések többnyire a kerületi és a kantonális börtönökben hajtják végre. *E büntetést elsősorban intő, figyelmeztető jellegű szankciónak tekintik*, nem törekednek nevelőhatás elérésére. A gyakorlatban rendkívül eltérő a végrehajtása. Rendszerint egyes cellában történő elzárást jelent, ezek az intézetek általában munkauzemmell, közös helyiségekkel is rendelkeznek. Főként a nagyobb városokban elhelyezett intézetekre jellemző a bürokratikus szervezés, itt a biztonságról messzemenően gondoskodnak, míg a vidéki, kisebb végrehajtási intézetek csak jobbra szimbolikus jelentőségű biztonsági intézkedésekkel élnek. A fogházban, illetve a rövid tartamú börtönbüntetés végrehajtására szolgáló intézetben az elítéltet elsősorban arra kötelezik, hogy ott tartózkodjék, az előírt munkateljesítményt érje el és az egyéb intézeti előírásokat tartsa be.

Annak érdekében, hogy a rövid tartamú büntetés ne okozzon több kárt, mint hasznot, a kritikák hatására különböző könnyítési megoldásokat vezettek be. Ilyen például az ún. *napi végrehajtás* és az ún. *félfogság*, bizonyos fokig az ún. *fél szabad végrehajtás*, valamint a *közérdekű munkavégzés*.

Napi végrehajtás

E fogalom elsőként a Btk.-ban az 1971. március 18-ai szövetségi törvénnyel beépített 397. bis cikk 1. bekezdésének e) pontjában szerepel. Ennek alapján született meg a Btk.-hoz készült 1973. november 13-ai rendelet, amely megengedi a kantonoknak, hogy az elzárás-büntetések, a fogházbüntetések és a rövid börtönbüntetések végrehajtását *napi végrehajtás*, illetve *félfogság* formájában vezessék be. A rendelet megállapítja a napi végrehajtás számára a felső büntetési keretet, azaz a napi végrehajtás csak a két hétnél nem hosszabb tartamú büntetésekre alkalmazható. Szövetségi szinten további érdemi szabályozás erről a jogintézményről nincs.

KITEKINTÉS

A gyakorlat napi végrehajtáson a kifejezetten rövid tartamú büntetésnek több részletben, meghatározott időszakokban történő végrehajtását érti. Általában hétvégeken, illetve szabad- és pihenőidőben történik, ezért a gyakran használt megnevezése hétvégi végrehajtás. Így az elítélt integrált marad az addigi életében, és csak megállapított időben tér vissza, illetve marad az intézetben. A napi végrehajtás alapvető célja az elzárással járó hátrányok okozásának elhárítása. Tehát nem az elítélt társadalomba való visszaillesztése a cél, hanem a büntetés-végrehajtás dezintegráló hatásának elkerülése az érintett elítélt aktív közreműködésével. A napi végrehajtás bevezetése óta a szövetségi bíróságnak nincs közzétett döntése ezzel a jogintézménnyel kapcsolatban, ebből úgy tűnik, nincs sok probléma vele. *A legutóbbi időszakig a 26 svájci kantonból 20 kanton vezette be a napi végrehajtást. A legtöbb kantonban meghatároznak egy limitet, vagyis az elítéltnak hetenként legalább 24 vagy 48 órát kell letöltenie, így a napi végrehajtás maximum 14, illetve 7 hétvégére korlátozódik. A minimális svájci átlagtartam hetenként 48 óra.*

St. Gallen kanton gyakorlata szerint *az elítéltek magának kell végrehajtási tervet előterjesztenie*, hogy milyen napokon mennyi időt tölt le a büntetéséből. Figyelemre méltó az északnyugati és belső-svájci konkordátum irányvonala, amely tisztázza a napi végrehajtás alkalmazhatóságának előfeltételeit. E szerint a napi végrehajtást három hónapon belül ki kell tölteni, és az egyes intézeti tartózkodás nem lehet kevesebb 48 óránál. Visszaélés esetén az elítélt a maradék büntetését normál végrehajtásban tölti le. Miután ez az irányvonal nem törvényi szintű szabályozás, egyes szerzők kívánatosnak tartják e téren az egységes svájci szabályozást a jogegység érdekében.

Többnyire jók a gyakorlati tapasztalatok, bár a 20 kanton viszonylag ritkán alkalmazza, inkább a félfogság intézményét részesítik előnyben. 1989-ben 100-nál kevesebb esetben alkalmazták. A napi végrehajtás kérdésében is az illetékes végrehajtási hatóság dönt és engedélyez, nem pedig az ítélező bíróság.

Félfogság

A *félfogság* is az 1971. évi Btk.-revízió parlamenti tanácskozásainak „gyümölcse”. Eredetileg a három hónapig terjedő szabadságvesztés végrehajtására szolgált. Bevezetésekor a „semi-détention” belga jogintézményt vették alapul. A svájci Btk.-hoz kapcsolódó 1973. november 19-ei rendelet értelmében a kantonok a fogházbüntetéseket, az elzárásbüntetéseket és a rövid tartamú börtönbüntetéseket jogosultak félfogság formájában végrehajtani. E végrehajtási formánál az elítélt addigi munkáját vagy a megkezdett képzését a bv. intézeten kívül folytathatja, csupán a pihenőidejét és a szabadidejét tölti az intézetben. Tehát az elítélt munka- és képzési (tanulmányi) viszonya jogilag érintetlen marad. A munkabér az elítélthez kerül, melyből ő fedezi a végrehajtási költségeket. Sok kanton az általános felső büntetési határ megvonásánál tartózkodó. Általában csak egy hónapi szabadságvesztéseknél engedélyezik ezt a végrehajtási formát, mert az elítéltek „kettős életét” határok között kívánják tartani. A félfogság elrendeléséről rendszerint a bv. hatóság dönt. Kezdetben a szóba jöhető elítélések kb. egy százalékára volt becsülhető a félfogságba jutottak számaránya, később az arány növekedett. A legutolsó érdemi jogszabályi változást e tekintetben a Btk.-hoz kapcsolódó 1985. december 16-ai harmadik végrehajtási rendelet hozta. E szerint a

kantonok előírhatják és alkalmazhatják a félfogság formájában történő végrehajtást a háromtól hat hónapig terjedő börtön- és elzárásbüntetések esetében is. Kivételt jelentenek az olyan maradék büntetések, amelyek a vizsgálati fogság beszámítása révén vagy „más okokból” keletkeztek. A kantonok jogosultak a félfogság szempontjából szóba jöhető büntetések felső tartamát (határát) a szövetségi jognál alacsonyabban megvonni, a félfogság alkalmazása az elítéltek meghatározott kategóriáira is korlátozható, például kizárhatók a visszaesők. A félfogság alkalmazhatóságának szövetségi jogi szintű kiterjesztése elsősorban azzal magyarázható, hogy sok kantonban a gyakorlat során pozitív tapasztalatokat szereztek a félfogság végrehajtásáról.

Alkalmazási aránya azokban a kantonokban a legmagasabb, ahol a vizsgálati fogság aránya a legalacsonyabb. E megállapítás fordítva is igaz.

A három hónapig terjedő büntetésekre vonatkozóan a félfogságot az 1974-1982 közötti időszakban valamennyi kanton bevezette (14 kantonban rendeleti úton, 12 kantonban pedig igazgatási rendelkezéssel). 1983-ban minden harmadik három hónapig terjedő végrehajtandó szabadságvesztést félfogság formájában töltöttek ki, ez 1989-ben 6000 végrehajtási esetet jelentett.

Az 1985. december 16-ai szövetségi rendelet 1986. január elsején lépett hatályba. 1986-ban tíz kanton már engedélyezte a háromtól hat hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetés félfogság formájában történő végrehajtását is. E tíz kanton ez irányú gyakorlatáról felmérés készült. Eredménye szerint az összes 3-6 hó közötti szabadságvesztés 28%-át félfogság formájában töltötték le. Ez a 28% átlagszám, az alkalmazás aránya ugyanis kantononként igen eltérő volt: a legtöbb Bern kantoné (39%), a legkevesebb Fribourg kantoné (8%). Összesen 211 elítélt számára engedélyezték a félfogságot 3-6 hó közötti tartamban. A 211 elítéltből 97-et (45%-ot) bocsátottak el feltételesen, 92-t (44%) már a büntetés kétharmadának letöltése után. Az átlagos tartam csupán 98 nap volt. Összességében az összes engedélyezett esetből a visszahívások aránya nem mondható magasnak (211-ből 14 esetben), ez hét százaléknak felel meg. A visszahívások okai nagyon különbözőek: alkohol- vagy kábítószerfogyasztás, kései visszatérés a büntetőintézetbe, munkahelyről való távolmaradás stb. A három hónapot meghaladó büntetések félfogság formájában történő végrehajtását 1989 végéig már 18 kanton vezette be.

A félfogság végrehajtási rezsimje lényegében nem különbözik a fogház, illetve a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásától. Speciális vonás azonban, hogy a félfogságot töltő elítélt látogatót általában nem fogadhat, viszont igen sok kanton ún. „penziópénz” fizetésére kötelezi.

Félszabadság

A *félszabadságnak* nevezett végrehajtási forma két eltérő esetben használatos és hajtható végre: vagy a fokozatos végrehajtás keretében, vagy az *intézetben kívüli foglalkoztatás formájában*. A gyakorlat azonban a két végrehajtási változatot gyakran kombinálja. A fokozatos végrehajtás harmadik fokozatát félszabadságnak szokás nevezni, amelyben az elítélt ha a büntetési időtartamnak legalább a felét, életfogytig tartó fegyházbüntetés esetében legalább tíz évet letöltött és jól bizonyított, „szabadabban vezetett intézetekbe vagy intézetrészlegekbe” utalható vagy a büntetőintézetben kívüli

is foglalkoztatható. Ez a foglalkoztatás általában rövid időre (néhány hónapra) korlátozódik, bizonyos szükségesnek ítélt szabadságot (például munka után későbbi időben történő visszatérést az intézetbe) természetesnek tekintenek.

Alkalmazása a Btk.-nak a fogházbüntetésről rendelkező 39. cikk 3. pontja előírásából is adódik. Ennek alapján a fogházbüntetésre ítélt munkára szoktatják a végrehajtás során. Azt is megengedik neki, hogy maga szerezzen megfelelő munkát. Ha az elítélt ezzel a jogával, illetve e lehetőséggel nem él, akkor kijelölt munka végzésére kötelezhető. Az ún. félszabad végrehajtásra az jellemző, hogy az elítélt munkával való foglalkoztatása a bv. intézeten kívül történik, amelyet számára kijelöltek. A félfogságnál már említett módon az elítélt csak a pihenő- és szabadidejét tölti a büntetőintézetben. A félfogsághoz képest a különbség az, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtás során a neki kijelölt (vagy az egyetértésével a bv. hatóság által keresett, illetve közvetített) új munkahelyre lép, továbbá a félszabad végrehajtásban lévő elítélt a félfogságnál nagyobb szabadságot élvez.

Közérdekű munkavégzés

Ez a rövid tartamú szabadságvesztés új végrehajtási formája. Bevezetésének előzménye az, hogy a svájci Btk. 397 bis cikke 4. bekezdésére alapozva a Bundesrat jogosult arra, hogy a végrehajtás módszereinek továbbfejlesztésére kísérletképpen korlátozott időre a törvénytől eltérő végrehajtási formákat engedélyezzen. Waadt kanton engedélyért fordult a Bundesrathoz, hogy a két hétig terjedő rövid tartamú szabadságvesztést kísérletképpen közérdekű munka formájában hajtsák végre. Az engedély megadása feltételezte, hogy a közérdekű munka a szabadságvesztés-büntetés eltérő formájaként ismerhető el, továbbá büntetőjogi és kriminálpolitikai tekintetben is értelmes megoldás, ráadásul a módosítással az engedély jogi alapja megfelelően megeremthető, tehát a közérdekű munkáról rendelkező kantonális kormányzati előírás a szövetségi jogi követelményeknek megfelel. A Bundesrat az előbb említett engedélyügyben rendeleti úton 1990. március 19-én határozott, amelynek értelmében a kantonoknak elvileg lehetővé tette „*a legfeljebb 30 napi szabadságvesztés-büntetés közérdekű munka formájában történő végrehajtását. De erről csak az elítélt hozzájárulásával szabad rendelkezni.*”

Egy napi szabadságvesztés-büntetés nyolc órai közérdekű munkának felel meg. Az elítéltnak hetente általában legalább tizenkét óra közérdekű munkát kell teljesítenie. 1991-ben már hat kanton kapott engedélyt a közérdekű munka alkalmazására, igen különböző kantonális szabályozások alapján. A konkrét tapasztalatok még hiányoznak.

A rövid tartamú szabadságvesztés előbbieken bemutatott speciális végrehajtási formái az eddigi gyakorlati tapasztalatok szerint beváltak. Igazoltak és az elmélet szempontjából is értelmesnek és követendőnek minősíthető tehát az a javaslat, amely szerint lényegében minden rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtása során könnyítéseket kell kínálni az elítéltnak a normál büntetés-végrehajtáshoz képest, és ez az eltérő, illetve könnyített végrehajtási forma az előbb ismertettek bármelyike lehet.

Dr. Nagy Ferenc